

MARX SOM FÖRKUNNARE

Av professor GUSTAF ÅKERMAN

Herakleitos: Striden är alltings fader.

1. Läro- och gestaltningsår

KARL MARX föddes 1818 i den gamla ärkebiskops- och kurfurstestaden Trier såsom son till en framstående judisk advokat i staden. Fadern, Heinrich Marx, som bland sina förfäder haft många rabbiner, övergick 1816 till protestantismen. Detta var på den tiden inte ovanligt inom den judiska intelligentsian. Därigenom lämnade man den trånga och dogmatiska synagogan och inträdde i upplysningskulturens rike. Heinrich Marx var också en livlig beundrare av det dåtida Preussen, som genom frederna i Wien 1815 kommit att omfatta även Rehnlandet och Trier. Det som tilltalade var traditionen från Fredrik den stores upplysningstid, som i statslivet tagit formen av effektivitet, parad med rätts- och ansvars-känsla.

Den engelske författaren Edward Carr, som skrivit den bästa existerande levnadsskildringen av Karl Marx, har där framfört några synpunkter på det Marxska hemmet. På grundval av bevarade brev mellan fader och son framhåller Carr,

att Heinrich Marx efter sin övergång till kristendomen tydligen fortsatt att intaga en ödmjuk och undfallande hållning gentemot sin kristna omgivning. Detta har enligt Carr hos den unge Karl Marx tydligen alstrat en våldsamt protestinställning, som senare bestämt hela hans liv. Säkerligen ha dock hos den unge Marx rent konstitutionella anlag härvid medverkat.

Karl Marx gick i skolan och gymnasiet i Trier och tog vid 18 års ålder med goda betyg sin studentexamen där 1835. Härefter tillbragte den unge Karl först ett år vid universitetet i Bonn för att studera juridik men överflyttade därefter till universitetet i Berlin. Enligt en brevväxling, som fördes mellan fader och son under den senares första universitetsår, är det tydligt att Heinrich Marx fäst mycket stora förhoppningar vid sin begåvade son. Emellertid uttryckte han ibland också sin oro över vissa egensinniga drag hos sonen och framställde i ett brev den frågan: »Är ditt hjärta i nivå med ditt huvud?» Han klandrade också sonens vårdslöshet i ekonomiska angelägenheter och andra

avseenden. All spirande motsättning mellan fader och son avbröts emellertid genom faderns död 1838.

Universitetet i Berlin, dit Karl Marx kom 1836, hade vid denna tid samlat till sig ett stort antal framstående kulturpersoner i Tyskland. Fastän filosofen Hegel vid universitetet dött redan 1831, dominerade hans tanke-system ännu fullständigt både universitetets och den allmänna kulturens värld. Marx blev nu också fullständigt gripen av Hegels tankevärld.

Hegel å sin sida måste delvis ses mot bakgrunden av den något äldre Fichte, död 1814. Enligt Fichte förefinnas hos människorna vissa allmänna, pliktbetonade idéer, som småningom förändras, och som bestämmer deras handlingsliv i kamp med yttervärldens begränsningar och hinder. Enligt Hegel åter existera de allmänna idéer som bestämmer samhällslivet uppe hos en överindividuell och opersonlig världsande, vilket i viss mån motsvarar Platons bekanta idélära. I olikhet mot Platon och i viss analogi med Fichte ansåg emellertid Hegel, att dessa allmänna ledande samhällsidéer till sin natur äro stadda i en successiv, motsatsfylld utveckling och förändring. Detta, att de höga idéerna själva kunna utvecklas och förändras, var en nyhet, som livligt slog an på den tidens bildade publik.

Med denna sin föränderlighetslära gingo Fichte och Hegel egentligen tillbaka till en av de äldsta gre-

kiska filosoferna, den fantasiegående Herakleitos. Enligt denne filosof är allt existerande i världen och livet ständigt inbegripet i en förändringsrörelse från något förutvarande till något framtida och företer i varje ögonblick vissa egen-skaper hos båda dessa tillstånd. Framtid strider sålunda ständigt med forntid och nutid. Striden är alltings fader, men denna strid är själv lagbunden och därför på sitt sätt harmonisk.

Hegels filosofi behärskades helt av den s. k. dialektiska metoden. Inom den rena logiken tog sig detta uttryck så, att varje särskilt begrepp, som kallas tesen, förde över till sin egen begränsning och negation, som kallas antitesen. Tesen och antitesen bilda emellertid ett nytt sammansatt begrepp eller syntes, med spår inom sig av både tes och antites. Denna tankedialektik återfinnes enligt Hegel inom det allmänna livets och särskilt samhällslivets företeelser och händelseutveckling. Ett visst faktiskt stadium inom samhällslivet beledsagas sålunda av vissa tendenser i motstridande riktning. Dessa två motstridande förhållanden ge så upphov till ett nytt faktiskt tillstånd, syntesen. Detta spel mellan tes, antites och syntes får lätt något dramatiskt, konfliktartat över sig, vilket i hög grad måste ha tilltalat Marx. (Även Fichte begagnade en uppställning i tes, antites och syntes, men antitesen kunde hos honom inte avledas ur tesen.)

Nunämnda historiska syntetiska utveckling sker enligt Hegel på ett sätt, som oftast tämligen helt avviker från individernas föreställningar och strävanden. Det är istället världsanden, som manifesterar sig i denna faktiska utveckling, och som ganska oberoende av individerna skapar världshistorien. Ett faktiskt samhällstillstånd är alltid produkten av världsandens verksamhet och är därmed också inom sig själv sammanhängande och förnuftigt. Som sammanfattande högsta uttryck för världsandens verksamhet framträder enligt Hegel den existerande staten. Staten å sin sida framträder konkret och effektivt i ämbetsmannavärlden och dess verksamhet.

Vid utförandet av sin filosofi stod Hegel tydligen under starkt intryck av de stora historiska omvälvningar som han själv upplevat. Först hade man haft 1700-talets ancien régime och därefter revolutionen och Napoleon. Dessa två motstridande rörelser hade under Hegels senare liv för Tysklands del utmynnat i den reformerade och effektiva preussiska ämbetsmannastaten. Det är tydligt att Hegel själv betraktade detta samhällsläge som en historisk syntes av mera definitiv och varaktig natur.

Marx' fader och hans lärofader Hegel överensstämde sålunda fullständigt i sin höga uppskattning av den effektiva staten. Detta har tydligen på ett avgörande sätt påverkat Marx själv. Under sitt följande liv

stötte han på andra samhällsreformatorer såsom Proudhon och Bakunin, vilka önskade samhället organiserat på ett mycket mera decentraliserat och individualiserat sätt. Men på grund av de starka intryck han mottagit i fadershemmet och vid universitetet, reagerade Marx alltid skarpt mot sådana individualiserande och antistatliga tendenser. Inte utan skäl har en författare, Leopold Schwartzschild skrivit en bok om Marx, som han kallar »Den röde preussaren».

Efter Hegels död 1831 uppträdde åtskilliga akademiska riktningar, som åberopade sig på honom. Den viktigaste av dessa riktningar utgjordes av ung- eller vänsterhegelianerna. De hade inte Hegels vördnad för den historiska syntes, som utgjordes av det då existerande politiska samhällstillståndet, utan menade att detta självt utgjorde en tes, som tillsammans med en motstridande antites skulle åstadkomma någon framtida syntes av helt nytt slag. Det var givet att Marx med sitt oppositionella temperament skulle ansluta sig till denna unghegelianernas uppfattning. Vad den historiska antitesen och syntesen skulle bestå av, hade emellertid varken han eller de andra unghegelianerna vid denna tid någon egentlig föreställning om.

Hegels världsande, som ledde världshistoriens sicksackformiga gång, gav också hos lärjungarna upphov till olika uppfattningar. Liknade världsanden en överindivi-

duell gud, eller utgjordes den av ett från mänskliga fenomen utgående öde? Unghegelianerna anslöto sig till uppfattningen om det ogudomliga ödet. År 1835 hade unghgelianen Friedrich Strauss utgivit sin berömda bok, »Das Leben Jesu», där han hävdade att evangeliernas berättelser om Kristus varken utgjorde objektiv historia eller påhittade berättelser, utan istället myter och dikter, vilka återspeglade de allmänna religiösa idéer, som hystes av människorna i Kristi omgivning och traditionskrets. Ur en dylik uppfattning måste emellertid även profanhistoriska och politiska konsekvenser dras. Var religionen gjord av människor, så var tydligen även staten gjord av människorna, istället för att vara deras suveräna överhuvud, såsom Hegel menat.

Unghegelianerna i Berlin brukade samlas till en krets, som skämtsamt kallades för professorsklubben, och vars ledare var en teologisk filosof, Bruno Bauer. Han erhöll 1839 en lärarplats i teologiska fakulteten i Bonn och ett visst löfte av den dåvarande preussiske eklesiastikministern att bli professor där. Han i sin tur lovade Marx att skaffa honom en lärarplats i Bonnfakulteten, så snart Marx disputerat. För detta ändamål författade Marx en doktorsavhandling om ett specialproblem inom den grekiska filosofien och insände den till universitetet i Jena, som på grundval därav promoverade honom till doktor i april 1841.

Emellertid hade den historiska utvecklingssyntesen nu och för en tid framåt kommit att röra sig i en riktning, som var rent motsatt unghgelianernas ståndpunkt. År 1840 hade nämligen tronen övertagits av en ny konung, Fredrik Wilhelm IV, som var behärskad av romantiska och teologiska idéer och därför alldeles bröt med de allmänna upplysningssidéer, som hittills i viss mån varit tongivande inom de preussiska högre administrativa och akademiska kretsarna. Bruno Bauer hade i Bonn genom några skrifter utvecklat unghgelianska och ateistiska åsikter och därmed gjort sig förhatlig inom därvarande teologiska kretsar. Med stöd av den nya, förstärkta teologiska inriktningen på högsta ort blev han därför avvisad från sin lärarplats vid fakulteten i Bonn. Därmed förföllo ju också Marx' utsikter att genom Bauer få en lärarplats där. Detta gjorde naturligtvis inte hans humör bättre.

Länderna omkring nedre Rhen med Köln som centrum hade ju först genom kongressfrederna i Wien 1815 kommit att lyda under Preussen. Fram till 1841 fanns det i Rhenlandet blott en tidning av betydelse, Kölnische Zeitung, som var starkt katolskt betonad och snarast antipreussisk. I slutet av 1841 utformade nu unghgelianska kretsar i Köln planer på att ge ut en ny tidning där, Rheinische Zeitung, som skulle motarbeta dessa tendenser hos Kölnische Zeitung. I början

av 1842 började också Rheinische Zeitung att utkomma under redaktion av några unghgelianer från professorsklubben i Berlin. Marx, som nu uppehöll sig i Trier och i Bonn, medverkade efter en tid med några artiklar men tillhörde i början inte redaktionen.

Trogna sina traditioner läto tidningens unghgelianska redaktörer åtskilliga ateistiskt färgade artiklar inflyta däri. Tidningen kom därmed i strid med den preussiska censuren och pressades att byta huvudredaktör. Till ny sådan utsågs nu Marx. Han gick in för sin uppgift med stor energi och hänsynslöshet. Han stred fortfarande med censuren, men han fann också sina unghgelianska kollegers fortsatta bidrag till större delen underhaltiga och kasserade dem därför. Han bröt med kollegerna i professorsklubben och även med sin forne gynnare, Bruno Bauer. Hans dåvarande medhjälpare på tidningen, Carl Heinzen har i sina memoarer beskrivit Marx såsom häpnadsväckande skarpsinnig men också såsom »en opålitlig egoist och lögnaktig intrigör, som bara ville utnyttja andra».

Efter några månaders balansgång lät Marx införa några kritiska artiklar rörande vissa administrativa åtgärder och planer. Med anledning därav blev tidningens oktroj indragen, och Marx' anställning som redaktör upphörde i mars 1842. Detta var ju ägnat att i hög grad stimulera alla hans inneboende revolutionära tendenser.

1841, samma år som Marx lämnade Berlin, hade unghgelianen Feuerbach publicerat sitt epokgörande arbete »Das Wesen des Christentums» och 1843 en uppsats »Grundsätze der Philosophie der Zukunft». I likhet med Strauss hävdade Feuerbach i dessa skrifter, att myternas och dogmernas upphov är av psykologisk och emotionell natur i form av fruktan och hopp m. m. Varje människas religion är därför en individualpsykologisk företeelse och alldeles oberoende av Hegels historiska världsande. Hos Hegel hade världsanden och dithörande ovan-mänskliga idéer varit det primära och de individuella människorna det sekundära. Enligt Feuerbach blevo nu individerna det primära och deras allmänna idéer det sekundära. Feuerbach bibehöll dock Hegels dialektiska metod, varigenom rörelserna och förändringarna inom det mänskliga samhället förblevo det väsentliga och förhållandena vid varje särskilt tillfälle det sekundära. Feuerbach kom härigenom att bli huvudfiguren för en individuellt betonad hegelianism, som i sina konsekvenser kom att bli helt radikal.

Vid denna tid började även de franska s. k. utopiska socialisternas idéer att väcka uppmärksamhet i Tyskland. Under århundradets början uppträdde sålunda den utopiska socialismen Fourier och fr. o. m. 1840 socialisten Proudhon. Enligt båda dessa reformatorer borde de materiella produktionsmedlen om-

fördelas på jämnlighetsbasis. Vidare borde det produktiva ekonomiska livet organiseras i form av mindre sammanslutningar, som skulle vara rätt oberoende av staten. Dessa och andra liknande reformatorer tänkte sig, att alla de påyrkade förändringarna skulle försiggå på fredlig väg utan våldsam revolution. De franska lärorna förmedlades till Tyskland främst genom den s. k. kommunistrabbinen Moses Hess. Det var han som under olika tillfällen 1843 gav både Marx och Engels den första stöten i socialistisk riktning.

Engels har i ett välskrivet arbete, »Feuerbach und der Ausgang der klassischen Philosophie», 1888 skildrat den utveckling Feuerbachs och andra reformatorers idéer togo hos de radikala unghegelianerna. Medan Feuerbach väsentligen fäste sig vid de religiösa motiv som drevo de olika människorna, började Marx och Engels att söka sig till deras drivande motiv av materialistisk art, nämligen de politiska och ekonomiska. Bakom dessa motiv stodo emellertid de yttre materiella möjligheterna, och dessa gestaltade sig olika för olika människor och människogrupper. De yttre omständigheterna förändrades vidare med tidens gång och påverkade därför människornas och gruppernas motiv och handlingar på olikartade sätt vid olika tidpunkter. Det gamla samhället med huvudsakligen jordbruk hade sålunda givit upphov till en gruppering i feodalherrar och

jordbruksunderhavande. Den nyuppkomna storindustrin åter hade givit upphov till en gruppering i bourgeoisie och egendomslösa industriarbetare, det s. k. proletariatet.

Dylika tankegångar utvecklades hos Marx under året 1843, sedan han upphört att redigera Rheinische Zeitung. Han slog sig nu ihop med en något äldre vänsterhegelian, Arnold Ruge, som hittills utgivit vissa Jahrbücher med huvudsakligen unghegelianskt innehåll och som haft svårigheter med censuren och polisen. Ruge och Marx överenskommo nu att i Paris utge en tidskrift, som skulle heta Deutsch-Französische Jahrbücher med bidrag från olika tyska och franska radikala författare. Ruge skulle satsa kapitalet och Marx skulle bli huvudredaktör. I överensstämmelse härmed flyttade Marx i slutet av 1843 till Paris för att överta redaktionsarbetet. Deutsch-Französische Jahrbücher blev emellertid i huvudsak en dödfödd produkt. Blott ett häfte utkom, och ingen fransk författare av betydelse deltog däri.

Det egentliga intresset i häftet anknyter sig till en artikel av Marx, som formellt rörde sig om den Hegelska rättsfilosofien. Han utvecklade där i enlighet med sin egen naturell, att motsättningen mellan bourgeoisie och proletariat nödvändigtvis måste leda till våldsamma konflikter och till revolution. Revolutionen skulle inte blott bli av politisk och alltså halv natur, utan även av ekonomisk art och därvid

omstörta de nuvarande egendomsförhållandena. Proletariatet skulle dock endast på ett segerrikt sätt kunna åstadkomma dessa omvälvningar, genom att den radikala samhällsfilosofiens representanter åtog sig ledningen. Här kommer alltså den Hegelska världsanden in med vänsterfilosofien i dess Marxska form som instrument.

Det fattades kapital för att ge ut något vidare nummer av Deutsch-Französische Jahrbücher, och Marx egen ekonomiska ställning blev härigenom mycket besvärlig. Han fortsatte emellertid sitt liv i Paris under ett år framåt. Härunder fick han besök av Engels. Engels var född 1820 som son till en förmögen textilfabrikant i Barmen. Fadern var pietistisk och konservativ, och den unge Engels kom tidigt i opposition till honom och blev unghelian. 1842 kom han till en närstående textilfirma i Manchester och gjorde många omedelbara ekonomiska erfarenheter. När han mötte Marx i Paris 1844, kunde han ge denne en mängd konkreta uppgifter rörande både företagsekonomi och arbetarförhållanden. Under påverkan härav började Marx att i Paris studera den klassiska engelska nationalekonomin och särskilt Ricardo.

I Paris medarbetade Marx i en liten radikal tysk tidskrift, Vorwärts. Då i slutet av 1844 ett misslyckat attentat begåtts mot den preussiske kungen Fredrik Wilhelm IV, uttryckte Vorwärts bl. a. önskemålet

om större träffsäkerhet vid ett annat tillfälle. Med anledning härav gjorde den preussiska regeringen påtryckningar på den franska, som resulterade i att några medarbetare i Vorwärts och däribland Marx utvisades från Frankrike i januari 1845. Marx begav sig då till Bryssel, där han kom att stanna i tre år.

I Bryssel bildade Marx en tysk arbetareförening eller, som han också kallade den, ett kommunistiskt parti. Det bestod av femton tyska intellektuella och två typografer. Genom Engels' förmedling kom Marx också i kontakt med en betydligt talrikare tysk förening i London, som hette Tyska arbetares bildningsförbund. Flertalet av förbundets medlemmar voro också medlemmar i en annan sammanlutning, kallad Fraternal Democrats, som även omfattade vissa engelska Chartistledare.

Den ryske globetrottern Annenkov träffade Marx under hans Brysselvistelse och har i sina memoarer beskrivit honom med bl. a. följande ord: »Hans sätt trotsade alla vedertagna former för umgänge mellan människor, det var högdraget, nästan föraktfullt. Redan nu uttalade sig Marx alltid i form av domslut utan apell.»

2. Första huvudskrifter

Under sin Brysselvistelse utkämpade Marx åtskilliga strider med andra kommunistiska förgrundsfi-

gurer. Som svar på ett nyttkommet arbete av Proudhon, »La philosophie de la misère», utgav Marx 1847 ett litet arbete, »La misère de la philosophie». I anknytning till sin artikel i Deutsch-Französische Jahrbücher framförde han här en del ytterligare satser. Det hävdades sålunda (kap. II § I), att den karaktäristiska produktionsprocessen under varje hittillsvarande historisk epok nödvändigtvis varit förknippad med en uppdelning av folket i en ledande klass, som njutit systemets frukter, och en stor passiv klass, som lidit under dess nackdelar. Sålunda har bourgeoisie-epokens industriella system övertagit feodaltidens undertryckta folklager, gett dem karaktären av helt egenomslösa proletärer och starkt ökat deras antal. Den har samtidigt ökat rikedomerna hos dess ledande skikt och fattigdomerna hos proletärerna. De industriella fenomen eller s. k. produktionskrafter, som sägas ha åstadkommit detta sociala tillstånd, äro maskinerna, stordriften och den industriella arbetsfördelningen, vilka fenomen gått hand i hand (§ II).

Denna lära om förändringar i produktionsförutsättningarna såsom alstrande förändringar i den sociala gruppbyggnaden är mycket värdefull och fruktbar och utgör Marx' huvudsakliga positiva bidrag till samhällstänkandet. Den påhållade läran om att det industriella produktionssystemet måste medföra en utarmning av folkflertalet

är däremot alldeles gripen ur luften och fullständigt verklighetsstridig.

Medan de vanliga nationalekonomerna accepterat det borgerliga produktionssystemets motsatsförhållanden såsom något naturligt, ha däremot enligt Marx kommunisterna dragit konsekvenserna därav i revolutionär handlingsriktning. Arbetarna i industriellt utvecklade länder såsom särskilt England ha även övergått till handling genom bildandet av fackföreningar och utförandet av strejker (§ V). Med fackföreningsstriderna mellan bourgeoisie och den undertryckta arbetarklassen har redan ett kallt politiskt krig inträtt, som snart måste leda till en allmän revolutionär omstörtning. Resultatet härav måste bli ett helt nytt samhälle, som för första gången i historien blir klasslöst. Hela Marx' ekonomipolitiska lära är i denna skrift till sina huvuddrag tämligen färdigbildad.

Under år 1847 började det dra ihop sig till en allmän ekonomisk kris i världen. Under inverkan härav beslöto The Fraternal Democrats att hålla en internationell kongress, dit även den tyska arbetarföreningen var inbjuden. Man beslöt därvid bilda ett internationellt kommunistiskt förbund. På grund av önsknings som där framställdes utarbetade Marx och Engels riktlinjer för en trosbekännelse för förbundet. I slutet av november 1847 höll förbundet sitt konstituerande sammanträde. Därvid antogs de av Marx och Engels utarbetade rikt-

linjerna, och uppdrogs åt dem att på grundval därav utarbeta en definitiva text. Detta skedde därefter i Bryssel, huvudsakligen av Marx, och så kom i slutet av januari 1848 det famösa Kommunistiska Manifestet till stånd. Det trycktes i London under februari och kom ut ungefär samtidigt med revolutionen i Paris den 24 februari.

Det Kommunistiska Manifestet på cirka 30 sidor är den skrift, som klarast och omedelbarast återger Marx' åskådning. Det är också den av hans skrifter, som blivit ojämförligt mest läst och bäst uppfattad, eller rättare sagt: det är den enda av hans skrifter som blivit allmänt läst och uppfattad.

Författaren till Manifestet börjar med att utpeka vissa huvuddrag av den hittillsvarande ekonomiska och sociala utvecklingen. All hittillsvarande historia säges ha varit striden mellan undertryckare och undertryckta. Tidigare var det striderna mellan fria och slavar, mellan patricier och plebejer, och senare mellan feodalherrar och livegna och mellan skrämästare och gesäller. Striderna förde varje gång till en revolutionär omstörtning av hela samhället eller till de båda kämpande klassernas undergång. Här rullar sig författaren i stridsfantasier.

På senaste tiden åter har genom den industriella maskintekniken en ny huvudsaklig klassgruppering uppstått, nämligen mellan bourgeoisie och löneproletariat jämte dithö-

rande klasstrider. Härvid har den ursprungliga bourgeoisie splittrats i två delar. Den lägre delen, medelståndet, bestående av självständiga hantverkare och småhandlare, konkurreras ut genom det moderna maskineriet och stordriften och nedsjunker till löneproletärer. Även de självägande bönderna påstås något djärvt gå samma väg. Den återstående delen av bourgeoisie eller ägarna av industrimaskineriet blir kvar såsom egentlig, härskande bourgeoisie.

Den moderna maskinindustrin under storbourgeoisens ledning har åstadkommit ekonomiska underverk. Den har frambragt storstäder och därmed undandragit en stor del av befolkningen från »lantlivets idiotism». Den har mångfaldigat den producerade varumängden. Den behåller genom utsugning av lönearbetarna en stor del av det producerade varuvärdet för sig själv. Den bildar därigenom kapitalet i landet, som den är ensam ägare till. Löntagarna få därigenom en begränsad efterfrågan och denna räcker inte till att köpa det stora varuutbudet. Därigenom uppstå periodiska, allt kraftigare handelskriser, som slutligen måste kasta hela bourgeoisie-systemet över ända. Den nuvarande staten slutligen utgör bourgeoisie's exekutivutskott och ett undertryckningsorgan i dess tjänst.

Det stora löneproletariat som bourgeoisie'n skapat måste leva under mycket betryckta villkor. Maskineriet med åtföljande arbetsspe-

cialisering förvandlar arbetarna till själlösa robotar. Arbetarna löpa ständigt stora risker för arbetslöshet. Deras lön sjunker undan för undan, samtidigt som mer och mer arbete fordras av dem. De ha intet annat att förlora än sina kedjor. De sjunka ständigt, ända tills de måste underhållas av det allmänna. Detta visar bourgeoisieens oförmåga att längre vara den härskande klassen.

Lönearbetaren är egendomslös. De likartade förhållandena i olika länder, som industrimaskineriet medfört, göra honom också fosterlandslös. Lagar, religion och samhällsmoral bli för honom blott borgerliga fördomar.

Allt detta driver arbetarna att sammansluta sig i allt större organisationer såsom organ i klasskampen. Varje klasskamp är en politisk revolutionär kamp. Varje arbetarorganisation är revolutionär. Detta har lett till ett mer eller mindre kamouflerat inbördeskrig. Men det måste slutligen leda till en öppen revolution, varigenom bourgeoisie störtas och proletariatet uppnår härskarställning. Formerna för denna kamp kunna dock bli olika i varje särskilt land.

Hittillsvarande uppror av undertryckta klasser ha varit minoritetsrörelser och lett till härskarställning för nya minoritetgrupper. Proletärerna däremot utgöra det överväldigande flertalet av befolkningen. Böndernas stora roll och omfattning i det dåvarande kontinental-Europa lämnar författaren helt åsido. Ge-

nom proletariatets majoritetsställning kommer med den proletära revolutionen hela klasssystemet enligt författaren att sprängas i luften. Proletariatets revolutionära seger och undergången av varje proletär klasställning äro enligt Marx oundvikliga.

Bourgeoisieens frihets-, bildnings- och rättsidéer äro sekundära produkter av de borgerliga produktions- och egendomsförhållandena. Den borgerliga familjen är också en produkt av dessa förhållanden och är beträffande äktenskapet dessutom ett stort hyckleri.

I de mera framskridna länderna kommer den proletära revolutionen bl. a. att innebära: jordens expropriering (alltså även för småbönderna); arvsrättens avskaffande; starkt progressiv beskattning; kreditens uteslutande centralisering till en statsbank och transportväsendets centralisering hos staten. Fabriker och liknande produktionsmedel skola undan för undan tagas från bourgeoisie utan hänsyn till äganderätten och överföras till staten. Allmänt arbetstvång skall införas, och industriella arméer skola upprättas särskilt för jordbruket. Det är tydligt att Marx — i motsats till de franska socialisterna — tänkte sig en stark och despotisk stat, som skulle sköta allt väsentligt inom näringslivet. Vidare att detta skulle ske i det härskande proletariatets namn, ända tills all bourgeoisie försvunnit.

I senare delen av Manifestet talas

om andra slag av socialism, som förefunnits på 1800-talet, särskilt Fouriers, Owens och Proudhons läror. Dessa läror avvisas med förakt, emedan de tänkt sig att förbättringsrörelsen skulle ske på fredlig väg och utan proletariatets revolution. De kallas för utopiska eller — betr. Proudhon m. fl. — konservativa socialister i motsats till den Marx-Engelska socialismen eller kommunismen, som tillerkännes vetenskaplig säkerhet och oundviklighet.

Manifestet och dess innehåll är framställt med en stor furia. Det utgör en sorts eskatologisk syn och motsvarar de gammaltestamentliga profeternas och Uppenbarelsebokens syner och de medeltida målarnas bilder av Yttersta domen. Eld och svavel regna, ljuset strider emot mörkret, och efter våldsamt kamp bli de yttersta de främsta.

I tider, när klasskampen närmar sig sitt avgörande, lösgör sig enligt Marx en liten del av bourgeoisien från sin klass och närmar sig den revolutionära klassen. Det är den del av bourgeoisien, som förvärvat sig teoretisk förståelse för hela det historiska förloppet. Det är denna del som utgör de verkliga kommunisterna.

Senare i Manifestet talar Marx om förhållandet mellan proletärerna och de egentliga kommunisterna. Kommunisterna anges såsom det proletära parti, som särskilt framhäver det gemensamma hos de olika nationella kämpande arbetar-

partierna. De (dvs. egentligen blott Marx och Engels) ha den fördelen framför de övriga folkmassorna, att de ha insikter i den proletära rörelsens djupare allmänna natur. Denna insikt består ej i individuella världsförbättrares spekulativa idéer. Den utgör blott en djupare insikt rörande den faktiskt pågående klasskampen, sådan den förlöper »inför våra ögon» (i början av 1848).

En angelägen fråga inställer sig härvid. Om, såsom Marx menar, de materiella motiven äro de enda bestämmande för människorna, hur kommer det sig att en viss del av bourgeoisien frivilligt lämnar sin egen klass och förenar sig med den motsatta? Ur Marx' synpunkt är svaret tydligen klart: Det beror på att denna bourgeoisiedel är hegelianskt tränad och fått del av det högre Hegel-Marxska ljuset och vishetsuppenbarelsen.

För oss, som äro mindre metafysiskt betonade, måste svaret sökas i andra riktningar. I Manifestet anger Marx i korthet, att det utom bourgeoisie och proletariat finns en tredje, underliggande samhällsgrupp, »lumpproletariatet» (Lumpenproletariat), som i revolutionstider är berett att låta köpa sig av borgerliga, reaktionära krafter. Däremot har det alldeles undgått honom, att det även finnes ett tydligt urskiljbart underskikt till den ordinära bourgeoisien i form av en rotlös intelligentsia eller intellektuell bohem, som med Marx' terminologi skulle kunna kallas lump-

bourgeoisie. Denna samhällsgrupp, till vilken Marx själv alldeles påtagligt hörde, är visserligen inte särskilt stor, men den har vanligen haft en mycket talande tunga och vetat dra uppmärksamheten till sig. De hithörande människorna äro intellektuellt rörliga och fantasirika, men de ha i allmänhet inte prövat på livets ordinära reella problem i form av någon längre tids reguljärt arbete. De äro därför verklighetsfrämmande, oroliga, ettriga och mycket mer begivna på revolutionära äventyrligheter än det regelbundet arbetande folket.

För Marx personligen gällde tydligen också ett annat slags ödesbestämmdhet än den materialistiska. Det var den emotionspsykologiska bestämmdheten, vilken vid denna tid ännu inte var upptäckt. Marx var ända från början och hela livet igenom påtagligt bekajad med något, som nu skulle kallas aggressivitetskomplex. Det regerade honom oavslåttligt och från början till slut. Det kom honom att obevekligt och ständigt handla tvärt emot sina egna och sin familjs materiella och ekonomiska intressen. Om han inte under större delen av livet hade blivit underhållen av Engels, hade han i själva verket ganska snart försvunnit från scenen.

I övrigt märker man, hur Manifestet på viktiga punkter präglas av en påtaglig dogmatisk lärdomshögfärd. Detta gäller de kategoriska påståendena om den kommande utvecklingen och dess slutgiltiga re-

sultat och pretentionen att låta dessa påståenden framträda som vetenskapliga. Hegel och Feuerbach voro övertygade om att saker och ting på ett lagbundet sätt successivt förändrades, men de hade nog omdöme att inte mena sig veta hur de kommande, närmare eller fjärrare tillstånden skulle se ut. När Marx fastslår hur de kommande tillstånden skola vara beskaffade, visar detta i verkligheten en stor naivitet och en fullständig brist på vetenskaplighet. I verkligheten är det ju inte det lugna förståndet som här talar hos Marx, utan de härsklystna önskedrömmarna.

Det är sålunda den renodlade härsklystnaden, som präglar hans uttalanden om kommunisterna och deras ledarställning i förhållande till arbetarna. Tanken att arbetarna för att lyckas i revolutionen måste ställa sig under ledning av några Hegelianskt tränade samhällsfilosof — dvs. i verkligheten Marx och Engels — är ju intet annat än en härsklystnadens önskedröm. Till härsklystnaden kommer såsom ofta det brännande hatet. Bland revolutionens ovan berörda programpunkter i Manifestet finnes sålunda en, som anger att alla »emigranter» och »rebellers» egendom skall konfiskeras. Här tar den egendomslöse och landsflyktige Marx i sitt önsketänkande hämnd på revolutionens och sina egna fiender. Om hela Manifestet kan det sålunda sägas, att det utgör en maktlystnadens och hatets lidelsefullt utförda Höga Visa.